

Nr 19.

Av herr **Nilsson, Johan**, om anslag till Sveriges utsädesförening.

Vårt jordbruks produktionsförhållanden hava under den nu rådande världskrisen ställts på ett hårt prov. I mångt och mycket hava de därvid befunnits bristfälliga och framför allt otillräckliga. Därmed har det också blivit uppenbart, att vi ej längre som hittills lugnt kunna bygga på tillförseln utifrån, utan med all kraft måste arbeta på en omläggning och utveckling, som för framtiden kunde göra oss möjligast oberoende av världsmarknaden; detta åtminstone i alla sådana fall, där utsikt verkligen föreligger till en självständig och även under normala förhållanden lönande odling inom landet.

Närmast liggande och mest kännbart har underskottet på brödsäd och andra egentliga livsmedel varit. Annu sämre är emellertid i själva verket ställningen på ett annat närliggande område, nämligen i fråga om tillgången på fettämnen, kraftfoder och textilmaterial, därför att den inhemska produktionen här rönt ännu kraftigare påverkan av den moderna konkurrensen och redan länge varit starkt tillbakasatt. Återverkningarna härav hava nu också på många sätt givit sig till känna, bl. a. i mjölkförminskning och nödslakt, arbetslöshet och stoppad industri, brist på diverse alldagliga förbrukningsartiklar o. s. v. Det må alltså anses ligga den största vikt uppå, att särskilt inom detta område ett kraftigt arbete insättes på genomförandet av alla de förbättringar, som ligga inom möjlighetens gräns.

De växter, vilkas allmännare och intensivare odling här skulle kunna åstadkomma ett annat sakläge, äro framför allt lin och hampa samt raps och andra oljeväxter. Av dem hava vi nämligen att vinna ej allenast spånadsämnen för de båda förstas vidkommande utan därtill av dem alla

olja jämte foderkakor. Således ett värdefullt råmaterial för både industrien och husdjursskötseln.

Beträffande utsikterna för upptagandet av en sådan odlingsgren på vårt jordbruks program böra vi erinra oss, att dessa växter av gammalt odlats här i landet och ännu vid mitten av förra århundradet täckte landets behov av de nämnda produkterna. Att deras odling efter denna tid kunnat gå så hastigt tillbaka, beror också av andra förhållanden. För linets vidkommande väl till stor del på föråldrade arbetsmetoder med åtföljande brist på arbetskraft. I främsta rummet dock på framträdandet af nya ersättningsämnen och handelns omläggning, tack vare billigare och bekvämare kommunikationer. Vårt land står således ej ensamt om denna olycksbringande tillbakagång utan har den gemensam med större delen av Europa, ej minst Tyskland. Då nu detta senare land som bekant med användande af stor energi under de tre krigsåren lyckats bringa upp odlingen av särskilt lin och oljeväxter till större intensitet än någonsin förr, bör detta även för oss vara en sporre att lika beslutsamt taga lärdom av de inträdda nya förhållandena. Allt tyder också på, att man här måste räkna med dessas varaktighet även för längre tid framåt, enär en återgång, om någon sådan i större måttstock över huvud kan påräknas, måste taga många år i anspråk. Det höga prisläget torde därmed också komma att fortfarande hålla sig. Denna tidsfrist gäller det nu att utnyttja till den nya odlingsgrenens inarbetande och inställande på en efter vårt lands förhållanden anpassad grund.

Om de behov, det här gäller att fylla, lämnar vår officiella statistik, hur ofullständig den än i vissa avseenden är, en god föreställning. Under det att den av lin- och hampodling upptagna åkerarealen under femtioårsperioden 1865—1915 sjunkit från omkring 15,000 har till allra högst 1,000 har och skörden av linfrö från över 5,000 ton till knappa 70 ton samt de producerade tågorna från 4,400 till kanske 180 ton, har samtidigt importen blott av lintågor stigit från 350 till över 2,650 ton, d. v. s. till nära åttadubbla kvantiteten. En motsvarande stigning är att anteckna även för produkterna — garn, tråd och vävnader — av lin och hampa, under det att hampan själv, som visserligen tidigare varit i allmän men föga omfattande odling inom landet, blott har att uppvisa en ökning till det dubbla. I stället har tillkommit ett nytt spånadsämne till ersättning i vissa fall för både lin och hampa, nämligen juten. Vid tiden för krigets utbrott, eller rättare i medeltal för åren 1912 — 1914, befinnes slutligen importen av dessa textilmaterial stiga till ett värde av ej mindre än 9

millioner kronor pr år, varav nära $\frac{2}{3}$ för lin, hampa och jute samt $\frac{1}{3}$ för tråd, linor, vävnader m. m. av samma ämnen. Samtidigt finnes importöverskottet av linfrö ensamt representera ett värde av över $6\frac{1}{2}$ million kronor och tillsammans med raps- och annat oljeväxtfrö (något över 300,000 kr.), oljekakor ($20\frac{1}{4}$ million kr.) samt kreatursfoder av annat slag (över $2\frac{1}{2}$ million kr.) ställa landets utgifter för oljor och foderämnen till nära 30 millioner pr år. Räknar man hit även importöverskottet av växtfett och andra feta oljor ur växtriket, tillkomma ytterligare 19 millioner kronor. Dessa med varandra sammanhängande poster tynga sålunda vår handelsbalans med föga mindre än 60 millioner kronor. Betänker man därjämte, att de till väsentlig del omfatta råmaterial för en betydande industri, blir det än påtagligare, vilket ödesdigert inflytande den nu inträdda svåra störningen i denna tillförsel måste utöva på hela vårt lands ekonomiska liv.

Även om det nu ej kan bliva fråga om att genom odlingsåtgärder inom eget land uppväga mer än en del av detta underskott, torde det dock vara uppenbart, att härmed så mycket skulle vara att vinna, att saken är förtjänt av den allvarligaste uppmärksamhet. Detta så mycket mera som ej ringaste tvivel kan råda därom, att ej de i fråga varande växterna, i främsta rummet som sagt lin, hampa och rapsarterna, kunna fortkomma lika bra här i landet som i de närliggande områden, t. ex. norra Tyskland, där de för närvarande äro föremål för både vidsträckt och lönande odling. Frågan rör sig i själva verket närmast därom, att man för dessa odlingsgrenar tillgodogör sig den nyare tidens metoder och erfarenhet samt för de därtill avsedda produkterna drager försorg om deras regelmässiga övertagande av en väl organiserad industri, arbetande efter modärna och arbetsbesparande principer.

Omsorgerna för ögonblicket böra därför i första hand inriktas på att väcka intresse för, uppmuntra och i görligaste mån leda återupptagandet av den odling som varit. Häråt har man också dess bättre från många håll riktat sin uppmärksamhet, såsom på senare tid framgått av talrika inlägg både i dags- och fackpressen. Viktigare är dock att även statsmakterna upptagit denna fråga och med alla medel synas sträva att föra den framåt. Sålunda tillsattes av K. Maj:t den 6 sisl. juli en särskild Fodermedelskommitté med uppgift att akta på och så vitt möjligt taga till vara de utvägar, som kunde finnas för att inom landet öka tillgången till foder. Bland de åtgärder, som av kommittén redan vidtagits, återfinnes också i vederbörande berättelse »höjandet av odlingen av lin, m. fl. kul-

turväxter till motvägande av bristen på importerat kraftfoder». Beträffande särskilt oljeväxterna har Sveriges Kemiska Industrikontor sistl. november ingått till Kungl. Maj:t med en skrivelse, vari med framhållande av möjligheten att genom rapsens allmänna odling tillgodose hela vår industris behov av fettämnen, utan att foderproduktionen därpå skulle bli lidande, hemställes om skyndsamma åtgärder för befordrandet av oljeväxternas odling, i främsta rummet genom säkerställande av utsäde. I denna vädjan har Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet i infordrat yttrande instämt och såsom ett annat medel för främjandet av samma sak förordat utgivandet av en folkskrift om rapsens betydelse och kultur. Slutligen har även Produktionskommittén på sitt program upptagit främjandet av oljeväxternas ökade odling.

Även i riksdagen hava hit hörande spörsmål varit föremål för överläggning, senast då förlidet år genom motioner i båda kamrarna understöd påkallats för främjande av inhemsk linodling och detta dels genom odlings-, gödslings- och tekniska försök, dels genom utredning angående upprättandet av en försöksanstalt för linberedning i de delar av Norrland, där linodling ännu i någorlunda stor skala pågår med därpå baserad industri. Riksdagen beslöt också hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning av frågan.

Under tiden hade emellertid linodlingsspörsmålet praktiskt tagits om hand utav A.-B. Svenska Linberedningssällskapet, som tillkommit i ändamål att här i landet tillämpa de moderna metoderna för linets beredning och genom föranstaltande av kontrakterade odlingar hos lantmän i olika provinser söka förskaffa därtill nödigt material. Då detta tydligtvis är ett uppslag i rätt riktning och sällskapet visat sig ägna all omsorg åt odlingens riktiga utförande och dess uppmuntrande genom förmånliga priser, har man säkerligen rätt att av detta samarbete mellan producent och industri vänta en kraftig ansats till den gamla linodlingens återuppstående i ny och efter tidens krav anpassad gestalt. Redan detta års odlingar hava trots många vidrigheter omfattat 175 har mot kontrakt och 25 har utan förbindelse, varjämte till utomstående avlåtits utsäde till 300 har. Med stor sannolikhet kan den under det gångna året med lin odlade arealen i vårt land uppskattas till 2,000 hektar.

Även för oljeproduktionens vidkommande torde man hava all anledning att med tillfredsställelse hälsa tillkomsten av nya företag för beredning i mycket stor skala av oljor och kraftfoder inom landet. Dessa äro visserligen liksom sina föregångare hufvudsakligen afsedda för bearbetning

af importerat material, men det verksamma intresse för även en inhemsk produktion av oljeväxter av olika slag, som redan av dem visats för den vaknande rörelsen i denna riktning, torde få anses båda gott för ett framtida samarbete af afgörande betydelse för sakens framgång. Under påverkan av det gynnsamma prisläget har emellertid rapsodlingen redan börjat taga så god fart inom Skåne, att för närvarande ungefär 200 har ligga besådda med vinterraps, efter det att denna odling i ett par decennier legat så gott som totalt nere.

Skall en verklig livskraftig och bestående uppgång af dessa odlingsgrenar kunna åstadkommas och skall man kunna räkna med deras ostörda fortgång även under kommande normala tidsförhållanden och därmed tryggad tillgång på härifrån stammande förnödenheter även under möjligen återkommande störningar av världshandeln, måste man dock gå ännu ett steg längre. Hela denna produktion måste då i väsentliga delar omläggas och särskilt byggas på ett nytt, pålitligt och grundligt prövat odlingsmaterial, som vida bättre än det nu tillgängliga, främmande och osäkra, lämpar sig för vårt lands säregna förhållanden och växtbetingelser. Detta kan uppnås endast genom ett målmedvetet försöksarbete och en på självständig, inhemsk grund genomförd sortuppdragning, d. v. s. systematisk försöks- och förädlingsverksamhet.

Här har man sålunda att söka den egentliga tyngdpunkten i förevarande spörsmål.

Dess bättre ligger möjligheten för genomförandet av även en sådan uppgift ganska nära. I Sveriges Utsädesförening äga vi häri landet en af lantmännen själva upprättad och i direkt samverkan med praktiken arbetande anstalt, som just satt undersökningar av detta slag som sitt mål. Med rikligt understöd av det allmänna har föreningen som bekant redan lämnat många betydelsefulla bidrag till vår jordbruksproduktions höjande, bland vilka på grund av de liknande förutsättningarna här blott må erinras om den märkliga omdaning av vår malkornsproduktion, som åstadkommits i samarbete med vederbörande industris organ, Svenska bryggareföreningen. Sannolikheten av en lika god utgång av en samverkan med å ena sidan nyss nämnda industrier och å den andra det praktiska jordbruket torde således ligga ganska nära till hands även i nu förevarande fall. Till ett sådant samarbete hänvisades också uttryckligen i fjolårets motioner, och det är för att ytterligare betona den dominerande betydelsen av denna sida af saken, som undertecknad redan nu, utan att anse mig böra avvakta den

pågående utredningens resultat, ånyo velat hänleda riksdagens uppmärksamhet på densamma.

Betydelsen och nödvändigheten av detta arbete torde bäst inses, om man närmare undersöker de önskemål och möjligheter, som här kunna komma i fråga. Med linodlingen kunna avses två skilda produkter, tågor och frön, hvilka man hittills i vårt land gärna velat vinna samtidigt. Detta måste dock betecknas som i princip oriktigt, ty fibern är bäst före mognadens inträdande, och en skörd vid denna tidpunkt kan således ej giva annat än dåligt frö, som vållar stammens tillbakagång och nödvändiggör ny import av utsäde. Det enda riktiga är därför att uppdelat linodlingen på två skilda linjer, en för tågberedningen och en för fröskörd. Detta så mycket mera som man då bättre kan tillgodose den förras anspråk på särskild plats i cirkulationen och på grund av den senares större förnöjsamhet kan öppna vägen för linodling på jordar och i lägen, där man hittills ej vågat räkna med en sådan. Att produktionen av utsäde till spånadslinet då får ordnas särskilt möter intet hinder, tack vare samarbetet mellan försöksanstalt och industri, vilket därtill skulle betrygga användningen av förstklassigt utsäde. Nästa steg blir sedan att uppdraga särskilda sorter för dessa båda skilda odlingsuppgifter, vilket är så mycket lättare som ärftliga olikheter i dessa avseenden redan äro kända. I England har man t. ex. redan med pedigreeuppdragning efter Svalövs system nått konstanta sorter med mer än metershög halm. Hur långt man skall kunna komma med dylika i Norrlands för reslig stråbildning som bekant särskilt ägnade klimat, låter lätt tänka sig. Vägen att alstra sorter med särskilt oljerika frön synes likaledes ligga öppen.

Även hos rapsen har man haft erfarenhet av sorter med olika egenskaper i skilda riktningar, varav man kan vänta sig utsikter till för våra förhållanden särskilt värdefull förädling. Här återstår för övrigt ett viktigt försöksarbete med även rapsen, som på grund av sin större vinterhärdighet förtjänar ökad uppmärksamhet hos oss, även om den hittills befunnits mindre givande. En utsträckt odlingsmöjlighet även längre upp i landet har nämligen här stor betydelse. Däremot torde de båda ettåriga formerna av dessa arter ej ha stora utsikter att göra sig gällande i vårt kallare klimat. En annan oundgänglig försöksserie bör avse utrönandet av rapsens lämplighet — bl. a. i olika sorter — för skilda platser i växtföljden, så att brödsädesproduktionen ej må lida för stort intrång därav. Rapshalmens stora värde för framställande av konstfoder har hittills alltför mycket förbisetts. Även däråt bör ägnas uppmärksamhet.

Slutligen böra i fråga om spånadsväxterna de tyska försöken med hampanns odling på mossjord fullföljas även i vårt land och ett ingående arbete med även nässlans tillgodogörande som foderväxt och spånadsmaterial upptagas.

Av övriga oljeväxter böra solrosen och vallmon underkastas provodling och förädling och även senapsarternas lämplighet till oljeproduktion utexperimenteras.

Detta blott som några exempel för att påvisa mångfalden och innebörden av de uppgifter, som här föreligga och som säkerligen med Utsädesföreningens resurser och erfarenhet kunna antagas öppna vägen för betydelsefulla landvinningar för vårt jordbruk, om Föreningen blott genom ordnande af sakens ekonomiska sida kan sättas i tillfälle att upptaga dem på sitt program. Härtill skulle fordras en ny arbetsafdelning, likställd med de redan befintliga, hvilket vid jämförelse med dessa av vederbörande anses skola draga en kostnad av 10,000 kronor pr år, varav 6,000 kronor som begynnelse-lön för avdelningsföreståndaren och 4,000 kronor till själva arbetena. Utrymme för den nya verksamheten finnes däremot ännu för handen. I själva verket har en sådan ny avdelning redan i dessa dagar förberedande igångsatts vid anstalten på Svalöf och till föreståndare för densamma anställts en för uppgiften synnerligen väl specificerad vetenskapsman, Dr. N. Sylvén, sedan af en intresserad privatman den härför beräknade summan 10,000 kronor med berömvärd intresse ställts till förfogande för innevarande år.

Det är således för att för framtiden betrygga fortsättningen af detta redan inledda betydelsefulla och löftesrika arbete, som jag härmed ansett mig böra hos riksdagen anhålla,

att riksdagen måtte, utöver nu utgående statsanslag och det tillägg däri, som av Kungl. Maj:t föreslagits, för år 1919 på extra stat bevilja Sveriges utsädesförening ett anslag av tiotusen (10,000) kronor för upptagande i dess verksamhet av en ny arbetsgren med spånads- och oljeväxter.

Stockholm den 19 jan. 1918.

Joh. Nilsson.

